

Nr 62.

Ankom till riksdagens kansli den 1 juni 1939 kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättring av vissa äldre tjänste- och familjepensioner m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, den 12 maj 1939 dagtecknad proposition nr 296, vilken hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva,

1) att från och med den 1 juli 1939 må utgå

dels till officerare, underofficerare och civilmilitär personal på aktiv stat, som pensionerats före ingången av år 1918, tjänstepensionsförmåner med belopp, som skulle utgått, därest pensionstagaren med oförändrat antal tjänstår avgått under sagda år,

dels till värvat manskap vid marinen, som är berättigat till tilläggspension enligt kungl. brevet den 18 september 1918 men icke till ytterligare tilläggspension enligt kungl. brevet den 4 juni 1920, tjänstepensionsförmåner med belopp, som skolat utgå, därest pensionstagaren vid avgången varit högbootsman,

dels ock till daglönare vid marinen, vilka pensionerats före ingången av år 1918, tjänstepensionsförmåner med belopp, som skolat utgå, därest pensionen avpassats enligt kungörelsen den 24 augusti 1920 (nr 645) angående pensionsförbättring åt vid marinen anställda daglönare, samt

2) att — likaledes från och med den 1 juli 1939 — må tills vidare å vissa äldre familjepensionsförmåner utgå provisorisk pensionsförbättring i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen förordats.

Vidare har Kungl. Maj:t i samma proposition föreslagit riksdagen att be- myndiga Kungl. Maj:t att

dels i enlighet med vad i propositionen förordats utfärda viss föreskrift angående tillämpningen av kungörelsen den 18 juni 1925 (nr 280) med bestämmelser om ny pension för vissa pensionerade f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer,

dels ock utfärda de bestämmelser samt vidtaga de åtgärder i övrigt, som kunna finnas påkallade i anledning av nu framlagda förslag.

Propositionen.

1938 års riksdag anhöll i skrivelse nr 381 i anledning av inom riksdagen väckta motioner och under återopande av bankoutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 61, att Kungl. Maj:t måtte i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet i utlåtandet förordat låta verkställa utredning och till 1939 års riksdag inkomma med förslag till provisorisk pensionsförstärkning åt pensionerade befattningshavare i statens tjänst.

I samband med statens övertagande av de militära familjepensionskassornas verksamhet uttalade föredragande departementschefen i proposition nr 248 till 1937 års riksdag, i vilket uttalande bankoutskottet instämde, att trots den förbättring, som i samband med förstatligandet vidtagits i fråga om äldre militära familjepensioner, billighetsskäl syntes tala för en generell förhöjning av dessa pensioner, därvid emellertid måste beaktas, att motsvarande synpunkter gjorde sig gällande även inom andra delar av det statliga pensionsväsendet. Enligt departementschefens uppfattning vore det önskvärdt, att ifrågasvarande spörsmål vunne en, såvitt möjligt, enhetlig lösning inom de olika områden, där det kunde äga aktualitet.

Med stöd av Kungl. Maj:ts beslut den 17 juni 1938 hava inom finansdepartementet tillkallats särskilda sakkunniga, *1938 års pensionssakkunniga*, för att verkställa utredning och avgiva förslag rörande revision av gällande lagstiftning om tjänste- och familjepension för statstjänstemän.

Sedermera har Kungl. Maj:t genom beslut den 28 augusti 1938 uppdragit åt *statskommissarierna och byråchefen i statskontoret E. O. F. Björn* att inom finansdepartementet i enlighet med de direktiv, som chefen för departementet komme att meddela, verkställa viss statistisk utredning på pensionsväsendets område. Med skrivelse den 3 mars 1939 har utredningsmannen överlämnat vissa i tabellform upprättade sammanställningar angående de tjänste- och familjepensioner, som varit föremål för utredning. Beträffande undersökningarnas omfattning och för en närmare redogörelse angående de därvid framkomna resultaten torde få hänvisas till en av utredningsmannen upprättad, vid nu förevarande proposition såsom bilaga A fogad promemoria med därvid fogade tabeller.

Den sålunda företagna statistiska pensionsutredningen har enligt givna direktiv haft till syfte att klarlägga de äldre tjänste- och familjepensionernas rättsliga grunder samt de utgående förmånernas storlek, både absolut och i jämförelse med motsvarande förmåner för nu i tjänst varande befattningshavare. Med äldre tjänstepensioner har vid utredningen principiellt förståtts sådana, vilkas grundbelopp avvägs med hänsyn till s. k. oreglerad avlöning. Såsom äldre familjepensioner hava ansetts samtliga familjepensioner, vilka icke bestämts enligt allmänna familjepensionsreglementet, familjepensionsreglementet för folkskollärare m. fl. eller familjepensionsreglementet för arbetare.

Emellertid hava icke alla pensioner, vilka enligt vad nyss angivits äro att anse såsom äldre, omfattats av undersökningen. Vid utredningen hava endast medtagits pensioner, vilka utgå på grund av stadgande i lag eller för-

fattning. S. k. riksdagspensioner och därmed jämförliga förmåner hava sålunda lämnats åt sidan. De från statens pensionsanstalt utgående pensionerna hava redovisats endast i den mån de grundats i statens tjänst eller i kommunal eller enskild befattning, vilken numera antingen förstatligats eller eljest inordnats i det statliga lönesystemet. Förtidspensioner, vilka beviljats i samband med olika omorganisationer, hava på grund av sin speciella karaktär icke ansetts böra omfattas av undersökningen. Familjepensioner hava redovisats endast i den mån de utgå till änkor och till minderåriga barn. De på grund av äldre bestämmelser utgående understöden till överåriga ogifta döttrar eller till överåriga arbetsoförmögna barn m. fl. hava ej medtagits.

Med nu angivna begränsningar har undersökningen omfattat i runt tal 13,700 tjänstepensioner samt 15,600 familjepensioner, därav omkring 3,600 barnpensioner.

Med utgångspunkt från den sålunda förebragta utredningen har inom finansdepartementet upprättats en promemoria med förslag till förbättring av vissa äldre tjänste- och familjepensioner. Efter remiss har *statskontoret* avgivit utlåtande över de i nämnda promemoria upptagna förslagen.

Tjänstepensionerna. Beträffande den statistiska pensionsutredningens resultat såvitt angår de äldre tjänstepensionerna i allmänhet har i *departementspromemorian* framhållits, att enligt utredningen skillnaden mellan de äldre pensionerna och deras nyreglerade motsvarigheter vore i det övervägande antalet fall så obetydlig, att man vid bedömande av skäligheten och behovet av en höjning av pensionsnivån i allmänhet kunde jämställa de äldre och de nyare pensionerna. Med prövningen av spörsmålet om en höjning av pensionsnivån borde emellertid lämpligen anstå, intill dess 1938 års pensionssakkunniga avslutat sitt arbete.

En sammanfattning av det allmänna läget för vissa av den statistiska utredningen omfattade äldre tjänstepensioner lämnas i tabell 1 vid utredningsmannens promemoria. I fråga om skäligheten av en förbättring av pensionsförmånerna för vissa i denna sammanfattning redovisade pensionstagargrupper uttalas i departementspromemorian, att vad anginge i sammanfattningen ingående pensionstagargrupper, vilka företedde ett både absolut och relativt sett betydande antal pensioner i förhållandevis ogynnsamt läge, endast följande under försvarsväsendet upptagna grupper syntes böra komma i fråga till erhållande av pensionsförbättring, nämligen:

- a) officerare på aktiv stat och med dem i pensionshänseende likställda, vilka pensionerats före den 1 januari 1918;
- b) visst värvat manskap vid marinen;
- c) vissa daglönare vid marinen.

Ifrågavarande personalgrupper skulle komma i åtnjutande av pensionsförhöjning genom åtgärder av den innebörd, som framgår av Kungl. Maj:ts hemställan ovan under punkten 1) i förevarande proposition.

I anledning av vad i dessa delar framhållits i departementspromemorian har *statskontoret* i sitt utlåtande anfört, att ämbetsverket ställde sig bestämt avvisande mot att åtgärder — även av provisorisk art — på nuvarande stadium vidtoges för en generell höjning av alla tjänstepensioner. Dylika åt-

gärder måste enligt ämbetsverkets mening komma att föregripa pågående utredning om revision av gällande pensionsbestämmelser. De framlagda förslagen om förbättring av tjänstepensionerna för vissa grupper pensionstagare tillstyrktes däremot såsom innebärande en skälig anpassning av de berörda pensionerna efter den allmänna pensionsnivån inom respektive pensionstagargrupper.

Departementschefen har anfört följande.

Såsom framgår av den nu lämnade redogörelsen är frågan om revision av gällande lagstiftning rörande statstjänstemännens tjänste- och familjepensionering för närvarande föremål för utredning genom 1938 års pensionskommitté. Denna utredning, som är föranledd av den allmänna löneregleringen, avser allenast en reglering av pensionsförmånerna för sådana befattningshavare, å vilka de nya avlöningsbestämmelserna bliva tillämpliga. Frågan om en höjning av pensionsnivån för dem, som vid löneregleringens ikraftträdande åtnjuta tjänste- eller familjepension eller som framdeles komma att åtnjuta familjepension efter nuvarande tjänstepensionärer, skall däremot icke prövas av de sakkunniga. Hittills hava pensionsregleringar, som föranletts av löneregleringar, icke ansetts böra givas retroaktiv verkan; detta har framstått som så mycket naturligare som de utgående pensionsförmånerna avvägs med hänsyn till befattningshavarnas egna bidrag till pensioneringen. Frågan om en allmän höjning av pensionsnivån för nuvarande pensionärer kräver sålunda sitt särskilda övertågande och kan i varje fall icke upptagas till avgörande, förrän pensionsnivån blivit fastställd för de befattningshavare, som bliva underkastade de nya avlöningsbestämmelserna.

Den pensionsförbättring, som i nuvarande läge kan ifrågakomma, måste enligt min mening begränsas till sådana pensionstagargrupper, för vilka pensionsförmånerna i sådan grad understiga de numera för motsvarande fall fastställda förmånerna, att en omedelbar höjning ur billighetssynpunkt framstår såsom motiverad. Genom den verkställda statistiska utredningen har klarlagts, beträffande vilka grupper dessa förutsättningar för en pensionsförhöjning kunna anses föreligga.

Vad angår tjänstepensionerna anser jag mig från angivna utgångspunkt i likhet med statskontoret böra tillstyrka det i departementspromemorian framlagda förslaget. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela de för förslagens genomförande erforderliga bestämmelserna.

Familjepensionerna. En sammanfattning av det allmänna läget för äldre familjepensioner vid jämförelse med motsvarande förmåner enligt allmänna familjepensionsreglementet har lämnats i tabell 2 vid utredningsmannens promemoria.

Beträffande de äldre familjepensionerna har i *departementspromemorian* föreslagits en provisorisk pensionsförbättring, som skulle utgå å sådana änkor eller minderåriga barn tillkommande äldre familjepensioner, vid vilka summan av pensionsförmånerna för ensam änka med rätt till hel pension understiger 70 procent av jämförlig hel änkepension enligt allmänna familjepensionsreglementet, inberäknat rörlig del. Förbättringen borde i princip motsvara den vid jämförelsen konstaterade skillnaden, därest fråga vore om

hel änkepension, och i andra fall ett mot nämnda skillnad svarande proportionellt belopp. Vissa maximibelopp syntes emellertid böra föreskrivas, varjämte förbättringen icke syntes böra resultera i lägre belopp för pensionsförmånerna än 706 kronor för år, inberäknat rörlig del efter 16 procent.

Statskontoret har i sitt utlåtande anslutit sig till den i departementspromemorian uttalade uppfattningen, att de äldre familjepensionernas läge i allmänhet vore sådant, att omedelbara åtgärder för en förbättring av de sämst ställda pensionstagarnas ställning måste anses påkallade. Den i promemorian föreslagna pensionsförbättringen funne ämbetsverket väl avvägd.

Departementschefen har anfört följande.

Den inom finansdepartementet verkställda utredningen rörande äldre pensioner har bekräftat, att ett behov av förbättring av de till vissa grupper av familjepensionstagare utgående förmånerna föreligger. En granskning av det framlagda statistiska materialet ger vid handen, att den i departementspromemorian förordade lösningen skulle på ett ändamålsenligt sätt tillgodose önskemålen om en utjämning av de äldre familjepensionerna och en viss anpassning av dessa efter den nuvarande pensionsnivån. Då jag icke heller har något att erinra mot den i departementspromemorian föreslagna avgränsningen av pensionsförbättringens tillämpningsområde, tillstyrker jag, att förslag förelägges riksdagen om genomförande av det i promemorian förordade provisoriet.

Beträffande innehållet i propositionen i övrigt får utskottet hänvisa till propositionen.

Motioner.

I samband med förevarande proposition har utskottet till behandling förehåft följande inom ordinarie motionstid i början av riksdagen väckta motioner, nämligen:

1) Likalydande motionerna I: 41 av herr *Bäcklund* jämte tjugo andra ledamöter av första kammaren och II: 92 av herr *Lundqvist* jämte tjugosex andra ledamöter av andra kammaren, i vilka motioner hemställts, »att riksdagen, i avvaktan på den slutliga reglering beträffande de redan pensionerade statstjänstemännens pensioner, som förutsattes inom den närmaste tiden komma till stånd, måtte besluta, att till alla, som åtnjuta pension enligt nu gällande grunder i civila eller militära pensionsreglementen, från och med den 1 juli 1939 skall utbetalas provisorisk pensionsförstärkning med 180 kronor per år och pensionär».

2) Motionen II: 25 av herr *Brädefors* jämte fyra andra av andra kammarens ledamöter, i vilken motion hemställts, »att riksdagen måtte besluta, i avvaktan på en mera allmän och definitiv reglering av nu gällande bestämmelser rörande pensionering av statens tjänstemän och arbetare i statens tjänst, däri inbegripet jämväl med pension redan avgångna sådana, tilldela samtliga pensionerade statstjänstemän och arbetare i statens tjänst ett pro-

visoriskt pensionstillägg att, räknat från och med den 1 januari 1939 och intill dess nya bestämmelser rörande ifrågavarande pensionsväsende kunna vardas beslutade och träda i kraft, utgå med 180 kronor till pensionär boende inom ortsgrupp I, 240 kronor till pensionär boende inom ortsgrupp II och 300 kronor till pensionär boende inom ortsgrupp III; allt enligt den för folkpensioneringen gällande ortsgrupperingen».

3) Motionen II: 73 av herrar *Tengström* och *Bergquist*, vilka hemställt, att riksdagen, i avvaktan på den slutliga reglering beträffande de redan pensionerade statstjänstemännens pensioner, som förutsättes komma till stånd, måtte besluta att tilldela alla, som åtnjuta pension enligt nu gällande grunder i civila eller militära pensionsreglementen, från och med den 1 juli 1939 t. v. provisorisk pensionsförstärkning med 180 kronor per år och pensionär;

eller, därest detta icke skulle befinnas genomförbart,

ett provisoriskt pensionstillägg att utgå med 150 kronor till pensionär boende inom ortsgrupp I, 180 kronor till pensionär boende inom ortsgrupp II och 210 kronor till pensionär boende inom ortsgrupp III, allt enligt den för folkpensioneringen gällande ortsgrupperingen.

Beträffande motiveringen för de sålunda gjorda yrkandena får utskottet hänvisa till motionerna.

Till utskottet har från *Pensionerade Statstjänstemäns Riksförbund* inkommit en skrivelse, i vilken hemställes, att utskottet måtte tillstyrka bifall till det förslag, som innefattas av de av herr *Bäcklund* m. fl. i första kammaren och herr *Lundqvist* m. fl. i andra kammaren väckta motionerna.

Utskottets yttrande.

Det i propositionen framlagda förslaget till förbättring av vissa äldre tjänstepensioner har föranletts av den skrivelse, som fjolårets riksdag på hemställan av bankoutskottet avlät till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i ämnet och förslag till provisorisk pensionsförbättring åt pensionerade befattningshavare i statens tjänst. Den ingående utredning av beståndet av äldre pensioner, som i anledning härav verkstälts, har givit vid handen, att skillnaden mellan de äldre pensionerna och deras nyreglerade motsvarigheter i det övervägande antalet fall är så obetydlig, att man vid bedömandet av skäligheten och behovet av en höjning av pensionsnivån i allmänhet kan jämställa de äldre och de nyare pensionerna. Denna omständighet talar enligt utskottets mening för att frågan om en reglering av nu utgående pensioner upptages till avgörande i ett sammanhang. Emellertid var utskottet i fjol inne på den tanken, att en höjning av alla tjänstepensioner borde kunna genomföras, redan innan resultatet av en revision av gällande pensionsbestämmelser föreläge. De nu utgående pensionerna skulle med andra ord provisoriskt förhöjas i avvaktan på ståndpunktstagandet be-

träffande den framtida pensionsnivån. Även om den av utskottet i fjol sålunda förordade generella pensionsförhöjningen i och för sig i åtskilliga fall kan anses önskvärd med hänsyn till de stegrade levnadskostnaderna under de senaste åren, har utskottet emellertid vid den förnyade omprövning, utskottet i år ägnat denna fråga med beaktande av det numera tillgängliga utredningsmaterialet och de däröver avgivna yttrandena, måst biträda den ståndpunkt, som statskontoret intagit, nämligen att en dylik förhöjning — även av provisorisk art — icke lämpligen bör vidtagas på nuvarande stadium. Såsom statskontoret framhållit, lärer det nämligen icke kunna undvikas, att åtgärder i sådan riktning komma att verka föregripande på den nu pågående utredningen om revision av gällande pensionsbestämmelser. På grund härav finner utskottet sig böra ansluta sig till den av departementschefen hävdade uppfattningen, att frågan om en allmän höjning av pensionsnivån för nuvarande pensionärer icke kan upptagas, förrän pensionsnivån blivit fastställd för de befattningshavare, som bliva underkastade de nya avlöningsbestämmelserna. Från nu angivna utgångspunkt saknas uppenbarligen förutsättningar för ett tillmötesgående av de önskemål i fråga om omedelbara åtgärder till pensionärernas förmån, som blivit framförda i de föreliggande motionerna om provisorisk pensionsförbättring för samtliga statspensionärer.

Av den ståndpunkt, utskottet sålunda ansett sig böra intaga till här förevarande spörsmål, följer emellertid icke, att utskottet vill motsätta sig, att en pensionsförbättring redan nu medgives vissa grupper tjänstepensionärer, vilka befinna sig i ett förhållandevis ogynnsamt läge. Det förslag härutinnan, som framlagts av Kungl. Maj:t och som är av ganska begränsad räckvidd, synes utskottet vara väl avvägt, varför utskottet får tillstyrka bifall till detta förslag.

Vad härefter angår det i propositionen framställda förslaget om provisorisk förbättring av förmånerna till vissa grupper av familjepensionstagare innebär detta förslag i huvudsak, att pensionsförmånerna för de sämst ställda pensionstagarna skulle uppbringas till omkring 70 procent av jämförbara pensionsförmåner enligt allmänna familjepensionsreglementet. Då utskottet delar den i departementspromemorian uttalade uppfattningen, att omedelbara åtgärder för en förbättring av ifrågavarande pensionärens ställning äro påkallade, och utskottet finner de i propositionen i sådant avseende förordade anordningarna vara ägnade att tillgodose det mest framträdande behovet av pensionsförbättring, får utskottet tillstyrka, att dylika åtgärder genomföras i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Mot den i propositionen ifrågasatta avgränsningen av pensionsförbättringens tillämpningsområde och sättet för den provisoriska pensionsförbättringens genomförande m. m. har utskottet icke funnit anledning till erinran. Givetvis torde det böra få ankomma på Kungl. Maj:t att i sistnämnda hänseende meddela erforderliga bestämmelser.

Vad i propositionen i övrigt auförts och hemställtts finner utskottet sig kunna biträda.

Åberopande det anförda får utskottet hemställa,

1) att riksdagen må bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition; samt

2) att motionerna I: 41 och II: 92, likalydande, samt II: 25 och II: 73 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 1 juni 1939.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD ÅKERBERG.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerberg, Berling, Friggerdker, Holmström, Nilsson* i Mölndal, *Lindbärg**, *von Horn** och *Albertsson*;

från andra kammaren: herrar *Holmgren, Lovén, Andersson* i Falkenberg, *K. A. Westman, Gustavson* i Västerås*, *Osberg, Andersson* i Munkaljungby och *Andersson* i Lindome.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

av herrar *Holmström* och *Holmberg*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka såväl Kungl. Maj:ts förevarande proposition som de likalydande motionerna I: 41 av herr *Bäcklund* m. fl. och II: 92 av herr *Lundqvist* m. fl.; samt

av herrar *Berling* och *Lovén*.
